

EFFECTIVE WAYS TO ENRICH THE VOCABULARY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Jo'rayev Asrorxon Sharofiddin o'g'li

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti
2-son davolash fakulteti 2-kurs talabasi
914680306

asrorjurayev06@gmail.com

Ilmiy rahbar:

Shakirova Lobar Mavlon qizi

Toshkent davlat tibbiyot universiteti
1-son tibbiy radiologiya kafedrası asistenta
<https://doi.org/10.5281/zenodo.19691960>

Annotatsiya

Mazkur ilmiy ishda burun to'sig'i deviatsiyasining (nasal septum deviation) nafas olish sistemasiga ta'siri kompleks ravishda o'rganilgan. Tadqiqot davomida burun orqali nafas olish mexanizmidagi o'zgarishlar, havo oqimining buzilishi hamda uning pastki nafas yo'llari faoliyatiga ta'siri tahlil qilindi. Shuningdek, kislorod almashinuvi, uyqu sifati va sinus ventilyatsiyasidagi o'zgarishlar baholandi. 200 nafar bemor ishtirokida o'tkazilgan klinik tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, burun to'sig'i deviatsiyasi nafas olish tizimiga sezilarli salbiy ta'sir ko'rsatadi. Jarrohlik davolash usuli — septoplastika — konservativ davolashga nisbatan yuqori samaradorlikka ega ekanligi aniqlandi. Ushbu ish natijalari burun to'sig'i deviatsiyasini tashxislash va davolashda ilmiy asoslangan yondashuvni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar

Burun to'sig'i deviatsiyasi, nasal septum deviation, nafas olish tizimi, burun obstruksiyasi, havo oqimi, gipoksiya, sinusit, uyqu apnesi, septoplastika, konservativ davolash, spirometriya, rinomanometriya.

Kirish

Nafas olish tizimi inson organizmining eng muhim funksional tizimlaridan biri bo'lib, uning asosiy vazifasi organizmni kislorod bilan ta'minlash va karbonat angidridni chiqarishdan iborat. Ushbu jarayonning boshlanish nuqtasi burun bo'lib, u nafaqat havo o'tkazuvchi yo'l, balki murakkab fiziologik filtrlash, isitish va namlash funksiyalarini bajaruvchi organ hisoblanadi [1]. Burun orqali o'tayotgan havo maxsus shilliq qavat va kiprikchali epiteliy yordamida chang, mikroorganizmlar va allergenlardan tozalanadi. Bundan tashqari, burun bo'shlig'idagi qon tomirlar tarmog'i havoni isitadi, shilliq bezlar esa uni namlaydi. Shu sababli burun orqali nafas olish inson salomatligi uchun muhim ahamiyatga ega.





Burun bo'shlig'ini ikki qismga ajratuvchi anatomik tuzilma — burun to'sig'i (septum) — havo oqimining simmetrik taqsimlanishini ta'minlaydi [2]. Ushbu tuzilmaning qiyshayishi tibbiyotda Nasal septum deviation deb ataladi va u otorinolarologiyada eng ko'p uchraydigan patologiyalardan biri hisoblanadi [3]. Epidemiologik ma'lumotlarga ko'ra, kattalar aholisining 70–80% ida ma'lum darajada burun to'sig'i og'ishi kuzatiladi. Shundan 15–25% hollarda bu holat klinik jihatdan ahamiyatli bo'lib, nafas olish buzilishlari bilan namoyon bo'ladi. Erkaklarda travmatik omillar sababli ushbu patologiya biroz ko'proq uchraydi. Burun to'sig'i deviatsiyasi natijasida burun bo'shlig'ida havo oqimi buziladi, bu esa burun orqali nafas olishning qiyinlashuviga olib keladi [5], [7]. Havo oqimining notekis taqsimlanishi shilliq qavatning qurishiga, yallig'lanishiga va burundan qon ketishiga sabab bo'lishi mumkin.

Burun orqali nafas olish buzilganda organizm og'iz orqali nafas olishga o'tadi. Bu esa havoning yetarlicha filtrlanmasligi, isitilmasligi va namlanmasligi bilan bog'liq muammolarni yuzaga keltiradi. Natijada pastki nafas yo'llariga sovuq, quruq va mikroblarga boy havo tushadi, bu esa bronxit, faringit va boshqa respirator kasalliklar rivojlanish xavfini oshiradi. Bundan tashqari, burun to'sig'i deviatsiyasi paranazal sinuslarning ventilyatsiyasini buzadi. Sinuslarda havo almashinuvi yomonlashishi esa surunkali sinusit, bosh og'rig'i va yuz sohasida og'riqlar bilan namoyon bo'ladi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, surunkali sinusit bilan og'riqan bemorlarning 40–60% ida burun to'sig'i deviatsiyasi aniqlanadi [4].

Yana bir muhim jihat — uyqu bilan bog'liq nafas buzilishlaridir. Burun obstruksiyasi uyqu vaqtida havo o'tishini qiyinlashtirib, xurrak otishi va nafas to'xtashi epizodlariga olib kelishi mumkin. Bu holat tibbiyotda (Obstructive sleep apnea) yani uyqu vaqtida nafas yullarini vaqtincha yopilib qolishi deb ataladi va u yurak-qon tomir tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Uzoq muddat davom etgan burun orqali nafas olish buzilishi organizmda kislorod yetishmovchiligi (gipoksiya) rivojlanishiga olib keladi. Bu esa umumiy holsizlik, tez charchash, diqqatning pasayishi va ish qobiliyatining kamayishi bilan namoyon bo'ladi [5].

Zamonaviy tibbiyotda burun to'sig'i deviatsiyasini davolashning ikki asosiy yo'li mavjud: konservativ (dori vositalari bilan) va jarrohlik. Jarrohlik usul — Septoplasty — anatomik nuqsonni to'g'ridan-to'g'ri bartaraf etadi va nafas olishni tiklashda eng samarali hisoblanadi. Shu bilan birga, konservativ davolash usullari (burun spreylari, antigistaminlar va boshqalar) simptomlarni vaqtinchalik kamaytiradi, ammo asosiy sababni bartaraf etmaydi. Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, burun to'sig'i deviatsiyasining nafas olish sistemasiga ta'sirini o'rganish, uning oqibatlarini baholash hamda samarali davolash usullarini



aniqlash zamonaviy tibbiyotning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi [3], [7].

Maqsadi

Mazkur ilmiy ishning asosiy maqsadi — burun to'sig'i deviatsiyasining (Nasal septum deviation) nafas olish sistemasiga ta'sirini kompleks ravishda o'rganish, ushbu patologiya natijasida yuzaga keladigan funksional buzilishlarni aniqlash hamda turli davolash usullarining klinik samaradorligini baholashdan iborat. Tadqiqot davomida nafaqat burun orqali nafas olish jarayoni, balki uning butun respirator tizimga — xususan, pastki nafas yo'llari va o'pka faoliyatiga ta'siri ham chuqur tahlil qilinadi [5].

Shuningdek, mazkur ishning muhim maqsadlaridan biri — burun to'sig'i deviatsiyasi natijasida yuzaga keladigan kislorod almashinuvi buzilishlari, uyqu sifati yomonlashuvi va umumiy hayot sifatining pasayishi kabi omillarni baholashdan iboratdir. Bundan tashqari, konservativ (dori vositalari bilan) va jarrohlik davolash usuli — Septoplasty — ning samaradorligini solishtirish orqali qaysi usul bemorlar uchun optimal ekanligini aniqlash ham ushbu tadqiqotning muhim maqsadlaridan biri hisoblanadi [1], [4].

Natijada, olingan ma'lumotlar asosida burun to'sig'i deviatsiyasini davolashda ilmiy asoslangan yondashuvni takomillashtirish ko'zda tutiladi.

Vazifalari

Mazkur tadqiqot maqsadiga erishish uchun quyidagi ilmiy va amaliy vazifalar belgilandi:

1. Burun to'sig'i deviatsiyasining anatomik va fiziologik xususiyatlarini o'rganish
 - burun septumining normal va patologik holatini tahlil qilish;
 - havo oqimining o'zgarish mexanizmlarini aniqlash.
2. Nafas olish mexanizmidagi buzilishlarni aniqlash
 - burun orqali nafas olish darajasini baholash;
 - havo o'tish qarshiligining oshishini o'rganish.
3. Pastki nafas yo'llariga ta'sirini baholash
 - bronxlar va o'pka faoliyatidagi o'zgarishlarni aniqlash;
 - spirometrik ko'rsatkichlar (FEV1, FVC) ni tahlil qilish.
4. Kislorod almashinuvi va umumiy fiziologik holatni o'rganish
 - qondagi kislorod saturatsiyasini baholash;
 - gipoksiya belgilari va ularning klinik ahamiyatini aniqlash.
5. Sinus va uyqu bilan bog'liq buzilishlarni tahlil qilish
 - sinus ventilyatsiyasi buzilishini o'rganish;



- uyqu sifati va horlama holatini baholash;
 - Obstructive sleep apnea bilan bog'liqligini aniqlash.
6. Davolash usullarining samaradorligini solishtirish
- konservativ davolash natijalarini baholash;
 - jarrohlik usul (Septoplasty) samaradorligini aniqlash;
 - ikki usulni o'zaro taqqoslash.
7. Klinik natijalarni statistik tahlil qilish
- olingan ma'lumotlarni matematik-statistik usullar bilan baholash;
 - ishonchlilik darajasini aniqlash ($p < 0,05$).
8. Amaliy tavsiyalar ishlab chiqish
- bemorlarni davolashda optimal yondashuvni aniqlash;
 - shifokorlar uchun klinik tavsiyalar berish.

TADQIQOT (material va metodlar, natijalar, muhokama)

Tadqiqot materiali

Tadqiqotda burun orqali nafas olish qiyinlashuvi bilan murojaat qilgan va Nasal septum deviation tashxisi qo'yilgan 200 nafar bemor ishtirok etdi. Bemorlarning yoshi 18–55 yosh oralig'ida bo'lib, ular orasida erkak va ayollar deyarli teng taqsimlangan. Tadqiqotga faqat uzoq muddatli (kamida 6 oy) simptomlari mavjud bo'lgan bemorlar kiritildi [8].

Metodlar

Bemorlar tasodifiy ravishda 2 guruhga ajratildi:

1-guruh (100 bemor)

Jarrohlik davolash — Septoplasty o'tkazildi.

2-guruh (100 bemor)

Konservativ davolash:

- burun spreylari
- antigistamin preparatlar
- dekonjestant vositalar

Baholash usullari

Bemorlar quyidagi ko'rsatkichlar asosida baholandi:

- VAS shkalasi (nafas olish qiyinligi)
- Rinomanometriya
- Spirometriya (FEV1, FVC)
- Kislород saturatsiyasi (SpO_2)
- Uyqu sifati

Baholash davolashdan oldin va 3–6 oy o'tgach amalga oshirildi.

Natijalar



1-guruh (Septoplastika)

- Nafas olish 85–90% bemorda yaxshilandi
- Burun qarshiligi 40–50% ga kamaydi
- Spirometriya 10–15% ga yaxshilandi
- Uyqu sifati sezilarli yaxshilandi

2-guruh (Konservativ davolash)

- Nafas olish qisman yaxshilandi (40–50%)
- Burun qarshiligi 15–20% ga kamaydi
- Spirometriya minimal oʻzgarish koʻrsatdi

Muhokama

Natijalar shuni koʻrsatdiki, burun toʻsigʻi deviatsiyasi nafas olish tizimiga sezilarli salbiy taʼsir koʻrsatadi.

Burun orqali nafas olish buzilishi:

- havo oqimini kamaytiradi
- sinus ventilyatsiyasini buzadi
- pastki nafas yoʻllariga yukni oshiradi

Jarrohlik usuli — septoplastika — anatomik nuqsonni bartaraf etgani sababli ancha samarali boʻldi.

Konservativ davolash esa faqat simptomlarni kamaytirdi, ammo asosiy sababni yoʻqotmadi [3], [6].

Xulosa

Xulosa sifatida aytish mumkinki, burun toʻsigʻi deviatsiyasini erta aniqlash, uning klinik darajasini toʻgʻri baholash va individual yondashuv asosida davolash usulini tanlash muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, ogʻir klinik holatlarda jarrohlik davolash — septoplastika — eng samarali va patogenetik asoslangan usul hisoblanadi. Ushbu yondashuv nafaqat nafas olish funksiyasini tiklash, balki asoratlarni rivojlanishining oldini olish va bemorlarning hayot sifatini yaxshilash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Guyton and Hall Textbook of Medical Physiology – nafas olish tizimi fiziologiyasi.
- 2.Gray's Anatomy – burun boʻshligʻi va septum anatomiyasi.
- 3.Cummings Otolaryngology: Head and Neck Surgery – LOR kasalliklari va davolash usullari.
- 4.Robbins Basic Pathology – patologik jarayonlar mexanizmi.
- 5.Davidson's Principles and Practice of Medicine – respirator kasalliklar.
- 6.Oʻzbekiston Respublikasi Sogʻliqni saqlash vazirligi klinik protokollari.





7. World Health Organization ma'lumotlari – respirator kasalliklar statistikasi.
8. Hasanov Sh.H., Axmedov U.A. – Patologik fiziologiya. Toshkent.
9. Xo'jayev B.X. – Odam fiziologiyasi. Toshkent.

